

Summary

N. Chybysova Educational department: opportunities and ways to implement

The article deals with the department's educational work as an important trend of educational activities. Under the new conditions the department is to meet new challenges relating to the students youth socialization and development of new qualities and features at young people. Therefore, the department is always to be in creative search and employ the innovative work forms which will be directed upon student's personality development.

Keywords: department, education, educational process, extracurricular process, socialization of students, trends and forms of educational work.

УДК 378

КІЧУК Надія Василівна

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету

СУЧАСНА ВИЩА ШКОЛА: ПРОСТІР НАУКОВОЇ ТВОРЧОСТІ СУБ'ЄКТІВ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуалізовано досвід кафедри вищого навчального закладу, як базового структурного підрозділу. Висвітлено деякі аспекти діяльності кафедри, спрямованої на розвиток творчої індивідуальності викладача-науковця та формування конкурентоспроможних майбутніх фахівців.

Ключові слова: кафедра, суб'єктність, досвід, самопрезентація.

Проблематика якісної професійної підготовки педагога завжди перебувала у полі дослідницької уваги науковців, які розцінювали джерельною базою творчий доробок педагогів-класиків (Я. Коменський, Ф. Дістервег, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін.). Чи не найпосильніший інтерес при цьому природньо складала вища школа, оскільки саме тут фундаментально і системно забезпечується професійне становлення фахівця; вищу педагогічну школу загальноновизнано науковцями основним етапом підготовки педагога (І. Кобиляцький, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, О. Щербаков, Р. Хмелюк та ін.). Натомість ще й досі дослідниками лише попутно вивчається функціональна роль деяких чинників, які є найбільш суттєвими за впливовістю на навчально-виховний процес вищої школи. З-поміж останніх чільне місце посідає кафедра, особливо та, що є випускаючою. Цей підрозділ здебільшого розцінюється як ланцюжок адміністративного спрямування науково-методичного простору сучасної вищої школи (С. Вітвицька, Н. Гузій, І. Руснак, С. Романюк, М. Фіцула та ін.). Питання «зрощування» викладача вищого навчального закладу, як носія педагогічної культури, де функціональними складовими, з одного боку, є інформаційна, організаторська, трансформаційна, корегуюча, мобілізуюча, а з іншого – позитивна динаміка усіх компонентів професіоналізму («професіоналізму знань», «професіоналізму спілкування», «професіоналізму самовдосконалення») і нині перебуває на периферії дослідницьких пошуків, зокрема, вітчизняних науковців, хоча вони є все ж контекстними при вивченні проблематики професійної педагогіки.

Враховуючи вищезазначене, певну наукову цінність складає осмислення навіть емпіричного досвіду, пов'язаного із діяльністю у вищому навчальному закладі кафедри – «базового структурного підрозділу» [4, с. 380], основної навчально-наукової групи, «що здійснює навчальну, методичну й науково-дослідну роботу з однієї або кількох пов'язаних між собою наукових спеціальностей, а також підготовку й підвищення кваліфікації кадрів» [1, с. 213].

Отже, осучаснений погляд на окреслене явище вирізняється від етимології слова «кафедра», що в перекладі з грецької означає «сидіння», «стілець». Це поняття, як відомо, запозичене з стародавніх Греції та Риму у значенні місця для виступів філософів-риторів. У сучасному ж сенсі, як зазначають

довідкові джерела, перша в Україні кафедра була відкрита у другій половині XVII століття у Львівському університеті; це була кафедра математики.

За сучасних умов життєдіяльності вітчизняного вищого навчального закладу найбільшої виразності набувають, принаймні, два вектори, за яких віддзеркалюється призначення як окремого викладача-науковця, так і професійної групи, що складає цей структурний підрозділ. По-перше, студент – суб'єкт-об'єкт професійної діяльності, а, по-друге, об'єднання (як правило) однодумців, з метою реалізації спектру функцій, з-поміж яких стрижневими виступають гностичні, організаторські, конструктивні, комунікативні, причому саме у площині управлінських структур ВНЗ.

Аналіз наукового фонду з проблематики педагогіки вищої школи дає підстави стверджувати про системотворювальну роль управлінської компетентності з боку керівництва кафедри, а з іншого – педагогічної культури кожного викладача-науковця кафедри щодо розвитку суб'єктності студента як майбутнього фахівця. Саме суб'єктність виступає тим новоутворенням особистості, що визначає здатність майбутнього фахівця до само детермінації, саморозвитку та самореалізації. У цьому відношенні значний інтерес складає доробок тих дослідників, які поглиблюють сучасні наукові уявлення про феноменологію суб'єктності студента [2, с. 147-148], спираючись при цьому на поняття «поле суб'єктності» (В. Маркін). Справа в тому, що у такий спосіб видається за можливе розводити такі споріднені психологічні явища, як базові якості особистості та її суб'єктні якості, тобто суб'єктність.

Отже, йдеться про здатність викладачів-науковців кафедри, насамперед, урахувувати специфічні особливості сучасного студентства (соціальний престиж; навчально-професійна діяльність – основний вид діяльності; засвоєння соціальних цінностей в умовах педагогічно виваженого навчально-виховного середовища університету як соціальної інституції; інтенсивне спілкування; пошук смислу життя слугує домінантою життєдіяльності), а також безпосереднього або опосередкованого впливу на процеси соціалізації та ідентифікації майбутнього фахівця. При цьому, як уважає С.С. Вітвицька, принципово важливим є особливий характер комунікативних зв'язків у підсистемі «викладач-науковець-студент» – суб'єкт-суб'єктна взаємодія, що має на меті по-перше, розвиток творчого потенціалу студента на основі педагогіки співдружності, співтворчості, співробітництва; по-друге, спільне намагання самореалізації і самовираження у навчальному процесі; по-третє, вдосконалення техніки спілкування. Щодо останнього, то йдеться про набуття майбутнім педагогом ще й первинного досвіду комунікативної діяльності у процесі особистісно-середовищної взаємодії. А це має, як визначають науковці (зокрема, В. Кан-Калік), ще й виключне особистісно-професійне значення для майбутнього фахівця, який репрезентує професію типу «людина-людина».

Відтак, принципово важливо, щоб зусилля кафедри ВНЗ, як базової інституції професорсько-викладацького корпусу, були спрямовані на набуття студентом нової якісної характеристики – суб'єкта навчально-професійної діяльності, виявом якої і стає «саморух» особистості.

Із огляду на вищевикладене, нами й розцінювалась конструктивність досвіду діяльності кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти, що склався в Ізмайльському державному гуманітарному університеті (ІДГУ).

Так, виключного значення надається формуванню і розвитку триєдиної інтегральної характеристики особистості педагога вищої школи – спрямованості, компетентності, гнучкості, оскільки саме вони, як уважають дослідники (зокрема, Л.М. Митіна), забезпечують неперервний і динамічний процес само проектування особистості, тобто професійний розвиток викладача-науковця. Дійсно, зважаючи на багатовимірний характер діяльності, все ж варто виходити з вагомості ціннісно-смиислового ставлення викладача-науковця до особистісно-професійного призначення. У цьому контексті, як переконує досвід, суттєвий формуючий вплив на професійну самосвідомість членів кафедри мають тематичні теоретико-методологічний та методичний семінари. У нашому досвіді організації такого заходу природним чином видається за можливе розв'язання принаймні двоєдиної мети: стимулювання інтересу викладачів-науковців до педагогічних інновацій, спрямованих на розв'язання найактуальніших проблем педагогіки вищої школи, та усвідомлення ними цінностей, мотивів, пов'язаних із професійною діяльністю, поведінкою, спілкуванням. А це виступає важливою передумовою розвитку саме педагогічної спрямованості фахівця (3, с. 195). Так, протягом поточного навчального року проблематикою кафедральних семінарів обрано таку: теоретико-методологічного – «Вища школа – джерело соціально-економічного і культурного розвитку» (де, тематичний блок склали, зокрема, аспекти: «Вища освіта – дієвий чинник суспільного розвитку та інтеграції країни в

Європейське співтовариство», «Європейська концепція компетентнісного підходу», «Реалізація творчих ідей, що містить європейський досвід компетентнісного підходу» та ін.); методичного – «Університетська лекція: алгоритм компетентності викладача вищої школи» (у межах якого опорними темами виступали: «Лекція – основна форма організації навчання студентів – у параметрах історико-педагогічних надбань людства», «Студент як суб'єкт-об'єкт навчально-пізнавальної діяльності на лекції», «Різновид лекцій у контексті інтерактивних форм навчання сучасного студентства» та ін.).

Зауважимо, що, на відміну від суто адміністративного управління, активна взаємодія керівника кафедри з іншими учасниками педагогічного процесу (викладачами-науковцями, магістрантами, аспірантами, докторантами, здобувачками тощо), відбувається у такий спосіб, коли він сам здійснює ще й суто викладацькі функції. Ця обставина, як переконливо засвідчує досвід, є сприятливою в умовах багатовимірних його компетенцій. До останніх відносять синергетичність, багатозадачність, мобільність [6, с. 48].

Багаторічний досвід реалізації процесів планування, організації та контролю, необхідних для формування і досягнення мети такого структурного підрозділу вищого навчального закладу як кафедра, дозволяє констатувати: проведення відкритих навчальних занять викладачами-науковцями (пробних показових, поточних, позапланових, конкурсних) слугує продуктивним механізмом розвитку педагогічної творчості фахівців, об'єднаних у кафедру. Особливо, якщо йдеться про випускаючу, профілюючу кафедру, що організує підготовку студентів, які набувають, зокрема, спеціальності «початкове навчання», «соціальна педагогіка», а також деякі інші, що об'єднані напрямками «суспільні науки», «гуманітарні науки» («філологія», «історія» тощо).

Як зазначалось, викладач-науковець реалізує у вищій школі низку функцій, з-поміж яких чільне місце посідає суто навчально-пізнавальна, з якою й «зітканий» процес викладання. Ми виходимо з того, що, по суті, йдеться про само презентацію викладача як суб'єкта викладацької діяльності. Поняття «самопрезентація» сучасні науковці (В. Кемеров, О. Ковригіна, А. Шутц та ін.) здебільшого пов'язують із поняттям «стратегія». Довідкові філософські джерела трактують останнє як форму організації людських взаємодій, що максимально враховує можливості, перспективи, засоби діяльності суб'єктів, а також ті проблеми, труднощі, конфлікти, які перешкоджають здійсненню взаємодії. Якщо ж враховувати суто педагогічну сутність самопрезентації особистості як стратегії, то привертає увагу дослідження О. Ковригіної, в якому наголошується на виключному значенні відповідальності за представлення особистості у найбільш вигідному світлі – тим самим, що й забезпечує її фахове, комунікативне, політичне чи інше домінування. Зрозумілим видається зв'язок зазначених явищ із поняттям «імідж». Відтак, формуючи досвід діяльності кафедри у вище окресленому напрямку бралась до уваги формула іміджу за К. Бруннером, а саме: імідж особистості складають і персональні, і соціальні, і символічні її характеристики. До того ж враховувалось і таке: вибір стратегії зумовлюється стилем само презентації (наприклад, стратегія самопрезентації – виправдовування). Щодо техніки само презентації, то дослідники вважають правомірним розрізняти їх різновид (зокрема, вербальні або невербальні).

Отож, як засвідчує досвід викладацької діяльності викладача-науковця саме у вищій школі, найвиразнішим виявом самопрезентації слугують відкриті навчальні заняття зі студентами. Так, у практику роботи кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти ІДГУ традиційною стала означена форма, причому не лише контролю процесу навчання у виші, а й як своєрідний параметр, за яким фіксується динаміка професійного зростання фахівця, його відкритості до педагогічних інновацій, здатності до рефлексії, творчої самореалізації. В нашому досвіді утвердилось як обов'язкове проведення кожним членом кафедри протягом навчального року «відкритого» навчального заняття зі студентами. Воно, як правило, здійснюється в межах заздалегідь затвердженого на засіданні кафедри графіка. Аналіз цього заходу відображається присутніми у кафедральній документації з урахуванням науково-обґрунтованих дослідниками рекомендацій. Зокрема, за чітко окресленими вимогами у цьому плані: фахова ерудиція, володіння культурою мови, особистий приклад і авторитет, зовнішній вигляд, манера поведінки, повнота відповідей на запитання у кінці заняття та ін. [5].

Педагогіка вищої школи переконливо доводить, що праця викладача вищої школи – надзвичайно складна і відповідальна. Її доцільно розглядати, як уважас, наприклад, Н.В. Кузьміна, в якості динамічної педагогічної системи, складниками якої виступають такі підсистеми як-от: суб'єкт педагогічного впливу, об'єкт педагогічного впливу, предмет їх спільної діяльності, засоби педагогічної комунікації, цілі навчання. Багаторічний досвід керівництва кафедрою, як ключовим підрозділом вишу, засвідчує про

важливість систематичної роботи, спрямованої на збагачення методичного сервісу – комплексу адресних і диференційованих інформаційно-освітніх послуг кожного викладача-науковця. Існує думка (зокрема, О.О. Білої) про доцільність трактування методичного сервісу «як процесу обслуговування освітніх запитів, що забезпечений необхідними ресурсами». Так, виправданою виявилась практика створення на кафедрі загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти ІДГУ персонального сайту викладача-науковця, де віддзеркалено (в межах головної сторінки) загальну анотацію змісту навчально-методичного матеріалу поданого у мультимедійних формах. Окрема сторінка містить каталог наукових публікацій та методичну продукцію викладача, освітні відео ресурси. На персональному сайті викладача відображено й форми Інтернет-навчання, «гостьову книгу», а також каталог освітніх сайтів із проблематики тих навчальних курсів, які саме він викладає. Практика переконливо засвідчує продуктивність такого підходу до оптимізації пізнавальної самостійності студентів у контексті предметної специфіки викладацької діяльності викладачів кафедри за сучасних умов, коли засоби інформаційних технологій стають способом індивідуалізації учіння студентів.

Розглядаючи сучасну вищу освіту одночасно і як систему, і як процес, і як результат пізнання, в діяльності університетської кафедри чи не най посилена увага цілковито виправдано нині приділяється стимулюванню викладачів до використання нових педагогічних технологій – тих, що синтезують досягнення педагогічної науки і практики. А саме: діяльнісно-орієнтовних (зокрема, проектних технологій), особистісно-орієнтовних (зокрема, діалогічних, тренінгових), когнітивно-орієнтованих, пов'язаних із задачним підходом, контекстним навчанням тощо. Додамо, що з метою ініціювання розробки викладачами кафедри навчальних курсів в он-лайн режимі утвердилась практика максимального використання педагогічного потенціалу комп'ютерних та Інтернет-технологій.

Так, у досвіді кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти ІДГУ заангажовано ідею американських вищих шкіл щодо проведення із студентами чат-занять, що передбачають одночасний їх доступ до педагогічного чату. Останній має певний різновид: на вільну тему; чат, спрямований на спільне вирішення учасниками чату відповідного навчального завдання (навчальної задачі); чат-презентація (чат – навчальний семінар); оцінювальний чат, який дозволяє реалізовувати контроль або оцінити навчальні досягнення студентів, ступеня засвоєння ними навчального матеріалу; чат, що забезпечує практичне опрацювання певного навчального матеріалу або вдосконалення навчальних дій.

Отже, осмислення деяких аспектів діяльності кафедри загальної і соціальної педагогіки та початкової освіти ІДГУ засвідчує про значні резерви щодо оптимізації двоєдиного процесу – становлення творчої особистості викладача-науковця та випереджувального розвитку педагогічної творчості кафедри як базового структурного підрозділу ВНЗ, спрямованої на формування конкурентноздатного майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С.І. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. друк., доп. виправлене. – Рівне, 2011. – 552 с.
2. Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: Матер. міжнарод. наук.-практ. конф. – Ялта, 2011. – Ч. 3 – 184 с.
3. Смысл жизни, акме и профессиональное становление педагога /Под ред. В. Чудновского. – М., 2008. – 532 с.
4. Енциклопедія освіти /гол. ред. В. Кремень – К., 2008. – 1040 с.
5. Еш С. Відкриті заняття у вищих навчальних закладах як форма контролю процесу навчання //Вища школа. – 2012. – № 3. – с. 84-91
6. Ялалов Ф.Г. Многомерные педагогические компетенции //Педагогика. – 2012. – № 4. – с. 45-53.

Аннотация

Кичук Н.В. Современная высшая школа: пространство научной творческой субъективной учебно-профессиональной деятельности

Актуализирован опыт кафедры высшего учебного заведения, как базового структурного подразделения, освещены некоторые аспекты деятельности кафедры, направленной на развитие творческой индивидуальности преподавателя – ученого и формирования конкурентоспособного будущего специалиста.

Ключевые слова: кафедра, субъектность, опыт, самопрезентация

Summary

N. Kichuk *Modern higher school: the scientific creativity field of subjects of educational and professional activities*

The experience of the department of the higher educational establishment has been promoted as the founding structural unit; some aspects of department's activities, intended for the development of scholar's individual creativity have been highlighted as well as formation of a competitive would be specialist

Key words: department, subjectivity, experience, self-presentation

УДК 378.147.091.33-027.22:37.014.62

БЛОБРОВКО Тетяна Іванівна

кандидат філософських наук, доцент кафедри управління та моніторингу якості освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ПАНЧЕНКО Валентина Олександрівна

старший викладач кафедри управління та моніторингу якості освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ

У статті розглядаються питання формування компетентності майбутніх керівників закладів освіти, засоби та умови її формування, а також використання управлінських ситуацій, що формують компетентність майбутніх управлінців та організація їх стажування.

Ключові слова: компетентність, засоби формування компетентності, умови, управлінські ситуації, практика.

Формування професійних умінь майбутніх управлінців у галузі освіти передбачає передусім забезпечення важливої умови – розробки змісту професійної компетентності. Це стало можливе в результаті реалізації спеціальних засобів формування компетентності – відкриття спеціальності «Управління навчальним закладом» на відділенні післядипломної освіти.

Важливою умовою формування практичних навичок майбутніх управлінців у галузі освіти є облік специфіки типових управлінських ситуацій керівників загальноосвітніх навчальних закладів і їх моделювання в процесі підготовки майбутніх управлінців та організація практики магістрів відповідно до теми магістерської роботи. Це дає можливість зробити процес підготовки керівників цілеспрямованим і наблизити навчання майбутніх управлінців до вирішення реальних управлінських проблем.

Застосування компетентнісного підходу в процесі розробки й реалізації навчального плану підготовки магістрів з управління навчальним закладом розглядається як дієвий шлях підвищення його ефективності. На цьому наголошує С. Калашнікова у своїх працях «Компетентнісно-орієнтований підхід: базові поняття та положення», «Основи проектного менеджменту для керівника навчального закладу» і ін. Дослідники Л. Спенсер і С. Спенсер також підкреслюють, що знаннєві й уміннєві компетенції є «поверховими характеристиками людини» видимими в той час, як поведінкові (мотиви, психофізіологічні якості та Я-концепція) є прихованими, «більш глибокими», оскільки знаходяться «у самій серцевині особистості» [8].

Традиційним орієнтиром для визначення змісту програм професійної освіти слугували професійні функції, що ідентифіковані в посадових інструкціях. «Застосування компетентнісного підходу потребує аналізу цих функцій в аспекті їх ефективного виконання та, як результат, визначення базових